

Hommage akademiku Miroslavu Šicelu -

NAJZNAČAJNIJEM SUVREMENOM POVJESNIKU HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Odlaskom akademika Miroslava Šicela (Varaždin, 16. kolovoza 1926. – Zagreb, 25. studenoga 2011.) hrvatska kultura i znanost izgubile su – prema ocjeni književnih znanstvenika - *najznačajnijeg živućeg povjesnika hrvatske književnosti*, antologičara, esejista..., autora respektabilne biblioteke djela, ujedno i pisca srednjoškolskih udžbenika i priručnika za nastavnike književnosti, sveučilišnog profesora, redaktora, pedagoga i urednika. Smrt ga je zatekla na dužnosti voditelja Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, dugogodišnjeg i zaslužnog predsjednika Kajkavskoga spravišća, društva za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti u Zagrebu (nakladnika časopisu Kaj). Bio je počasni doktor Sveučilišta u Rijeci, nosilac značajnih priznanja i nagrada, među kojima nagradā za životno djelo “Vladimir Nazor” (2007.), “Davorin Trstenjak” (1986.), nagrade za životno djelo rodnoga mu grada Varaždina (2005.), nagrade “Božidar Adžija” (1974.)... Odlikovan je Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića (1999.).

Baštineći neusporedivo djelo akademika Miroslava Šicela, imamo sreću oplemeniti se modernim, analitičnim i pouzdanim vrednovanjem hrvatske književnosti, nenametljivom, uravnoteženom i znanstveno utemeljenom sintezom (i analizom) – koju resi kulturološko i humanističko povezivanje s onima prije nas: i s piscima i s kritičarima. Zato su mu djela, u metodološkom i terminologijskom smislu, uvijek aktualna, i sasvim je irelevantno jesu li pisana prije tridesetak godina, ili nedavno.

Izuzetna je vrijednost Šicelovih *Povijesti hrvatske književnosti*... u verifikaciji tronarječnoga tijeka hrvatske književnosti kao bogatstva, u jedinstvu svih književnih jezika i narječja na kojima su pisane.

Akademik Šicel ukupnim svojim strukovnim djelovanjem – osebujnom znanstvenom metodologijom kojom se povijest književnosti uvijek spaja s poviješću

kulture – višestruko je zadužio hrvatsku znanost, ali i njenu umjetnost i kulturu.

Književnopovijesnim korpusom Miroslava Šicela obogaćena je znanost o hrvatskoj književnosti 20. stoljeća, sve do suvremenosti. Njegovo je ime – prema ocjeni prof. dr. sc. Jože Skoka – značajno za njezinu afirmaciju i potvrdu, za izuzetan osobni udio u projekciji šire znanstvene svijesti o hrvatskoj književnosti kao temeljnom segmentu nacionalne kulture. Dodali bismo – književnosti kao najboljoj iskaznici hrvatskog naroda

Vizija modernog analitičnog koncepta vrednovanja hrvatske književnosti

Izdvajamo bitne ocjene Šicelova korpusa kao i karakteristične biografske činjenice koje su obilježile njegovu književnopovijesnu sintezu (kao što je to svojedobno učinio i J. Skok na Tribini Kajkavskoga spravišča u Zagrebu, s glavnim gostom upravo akademikom Miroslavom Šicelom i temom “Jezik hrvatske književnosti 19. i 20. stoljeća”).¹

S Tribine Kajkavskoga spravišča, 24. 11. 2005.; slijeva: akademik Miroslav Šicel i prof. dr. sc. Joža Skok (foto: Dobriša Skok)

¹ Naglasci s Tribine Kajkavskoga spravišča, 24. studenoga 2005., stručni voditelj – prof. dr. sc. Joža Skok

Akademik Šicel, dugogodišnji profesor (od 1957.), te predstojnik na Katedri za noviju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, afirmirao se kao **jedan od najboljih hrvatskih književnih povjesničara uopće**, objavivši više od 25 knjiga (književnopovijesnih pregleda, monografija, antologija, biografija...). Autor je tristotinjak eseja i članaka i studija iz povijesti hrvatske književnosti, o istaknutim joj stvaraocima, kao i onima (u skladu s Barčevom ocjenom) iz plejade "veličine malenih" (teza Šicelova doktorata: "Franjo Horvat Kiš – tehnika pisanja malog pisca", 1962., F. Horvata Kiša, književnika moderne čiji se putopisi, osobito "Istarski puti", 1919., smatraju njegovim najboljim djelom).

Specijalizirao je metodologiju proučavanja književnosti kod prof. Markiewicza u Krakowu, predavao je kao gost profesor na Slavenskom institutu u Kölnu, te na brojnim europskim sveučilištima. Uz više odgovornih dužnosti, od 1996. postaje redovitim članom HAZU, zatim glavnim urednikom godišnjaka *Rad Razreda za književnost HAZU*. Bio je članom uredništava *Croaticae*, *Filologije* i časopisa *Kaj*.

Najznačajnija su mu samostalna djela: *Pregled novije hrvatske književnosti* (1966., 1971., 1976.), *Matoš* (monografija, 1966.), *Stvaraoci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti* (analize i sinteze), 1971., *Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti* (1972.), *Književnost moderne*. Povijest hrvatske književnosti, knj. V (1978.), *Hrvatska književnost* (1982.), *Kovačić* (monografija, 1984.), *Gjalski* (monografija, 1984.), *Osmišljavanja*. Studije i eseji (1987.), *Riznica ilirska*. 1835.-1895. (1985.), *Ogledi iz hrvatske književnosti* (1990.), *Rikard Jorgovanić* (monografija, 1991.), *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća* (1997.), *Hrvatski književni obzori* (eseji i studije), 1997., *Antologija hrvatske kratke priče* (2001.), *Antologija hrvatskog književnog esaja 20. stoljeća, I. i II.*, (2002.), *Pisci i kritičari* (2003.), *Povijest hrvatske književnosti, knj. I. - Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoe* (2004.), *Povijest hrvatske književnosti, knj. II - Realizam* (2005.), *Povijest hrvatske književnosti, knj. III. - Moderna* (2005.), *Povijest hrvatske književnosti, knj. IV. - Hrvatski ekspresionizam* (2007.), *Povijest hrvatske književnosti, knj. V. - Razdoblje sintetičkog realizma (1928-1941)*, 2009., *Hrvatski književni retrovizor* (2011.).

Poviješću hrvatske književnosti, u 60-ak godina književno-znanstvenog rada, akademik Šicel bavio se kontinuirano i znanstveno odgovorno. ***Sljedbenik "trolista" osobnosti značajnih za hrvatsku znanost o književnosti (Vatroslav Jagić – Branko Vodnik – Antun Barac), pridodao je još neke temeljne odrednice svom znanstvenom pristupu kao pouzdan, promišljen i kompetentan književni povjesničar, dajući viziju modernog analitičnog koncepta vrednovanja književnosti.*** Svoje Povijesti... - naglasio je dr. Skok – utemeljio je na znanstveno relevantnim činjenicama, uz primat estetskoga kriterija. Istraživao je na izvorima, iskazujući sustavnost u prilazu hrvatskom književnom korpusu i

autorima, uzimajući istodobno u obzir sljedeće parametre: književno djelo, ideje i programe, književne časopise, ali i društveni kontekst ostvarivanja te literature, po atipičnosti najočiglednije u europskom književnom kontekstu. Najnovije Šicelovo "petoknjižje" (2004. – 2009.), znanstvena je sinteza moderno napisane Povijesti hrvatske književnosti (od A. Kačića Miošića do Šenoe - knj. I, predrealizam i realizam - knj. II, moderna - knj. III, hrvatski ekspresionizam - knj. IV i razdoblje sintetičkog realizma - knj. V), odlikujući se jezikom primjerenim potencijalnoj čitalačkoj recepciji: bez "esejističke razbarušenosti" (kako reče dr. sc. J. Skok) i znanstvene simplifikacije, ali pouzdanošću i jasnoćom u prenošenju znanstvene istine.

Jezik - identitet svake književnosti

S obzirom na *specifičan razvoj hrvatskoga jezika*, zanimljive su – sa stajališta *književnoga povjesničara* - osnovne teze akademika Šicela vezane uz *ključne točke razvoja hrvatskoga književnog jezika* (izrečene na Tribini Kajkavskoga spravišča, 24. 11. 2005.):

"Hrvatsku književnost u jezičnom smislu signira tzv. 'kačićevska nit', a u političko-povijesnom smislu – u stalnoj borbi za nacionalni identitet – književnost se pokazala jednim od temeljnih sredstava tog identiteta. Signantna je u tom smislu programatska rečenica Ljudevita Gaja kojom je odredio smisao jezičnog izbora: 'Jezik je vezilo naše narodne sloge'. Književnost je trebala biti izravna, takoreći 'čista' od estetskih vrednota. Ilirci i preuzimaju štokavštinu radi narodnoga ujedinjenja; razumijevanja radi - jezik je imao biti 'neliteraran', bez simbolike i metaforike. Poznata je Krležina opservacija u vezi s Gajevim napuštanjem, odbacivanjem kajkavštine. Međutim, nije točno da, prihvatanjem štokavštine, sve do pojave Matoševa *Hrastovačkog nokturna*, kajkavštine u hrvatskoj književnosti nema. Kontinuitet kajkavštine, interpolacijski, možemo pratiti u djelima Augusta Šenoe; dva literarno najuspjelija lika u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća - Kumordinar Žorž i Cintek – govore kajkavski. Događa se urbanizacija kajkavštine, prepletanjem sa štokavštinom. Smjer kajkavštine 'poluzaustavljen je', živeći u porama standardnog štokavskog."

Bitnu prekretnicu u jezičnom statusu književnosti donosi razdoblje moderne: jezik se vraća svojim "arhaičnim" jezičnim tipovima i estetskim nivelacijama. Upravo u 3. knjizi svoje Povijesti... (Moderna, 2005.) Šicel senzibilizirano govori o genezi i procesima razvoja književnog jezika u Hrvatskoj, o pojavi tzv. dijalektalne književnosti u kontekstu moderne (Matoš, Vojnović, Domjanić, Nazor). Jeziku hrvatske književnosti potrebni su "neki drugi sokovi" (štokavština više nije dovoljna). Značenje je poezije organskih idioma upravo u približavanju

literarnim procesima europske literature; u identitetu hrvatskoga čovjeka putem literature (u približavanju čovjeku kao individui, osobnosti – ukratko njegovom psihom, a ne društvenom određenosti). I dalje, sa spomenute tribine:

“Pejsaž je eklatantna odlika razdoblja (i stila) moderne; u tom impresionističkom činu, u dominaciji slikovnog pjesništva (slika je pejsaž) i prevlasti unutar-njeg pejsaža – prema čemu je čovjek dio toga pejsaža, a njime i jezika – nadaju se nove mogućnosti: kajkavština i čakavština normalne su jezične pojave. Domjanić i Galović kao najizrazitiji predstavnici moderne – poslušavši sami sebe (govoreći jezikom svakodnevice, znali su joj dati estetsku razinu) – osnovno značenje kajkavske riječi digli su na poetsku razinu, s velikom snagom asociranja riječi, ujedno i poetske umjetnosti.”

Stilematsko polazište u metodi i terminologiji – spram kajkavštine i čakavštine

Višedesetljetna terminologijska suvremenost i dosljednost spram umjetničke kajkavštine (i čakavštine) u književno-znanstvenim djelima akademika Miroslava Šicela proizlazi iz primarnosti estetskoga kriterija njegove književnopovijesne metode.

Tumačenjem i vrednovanjem stilematske uporabe kajkavštine u hrvatskoj književnosti, Šicelova se jezikoslovna terminologija neizbježno razlikuje od terminologijske usustavljenosti dijalektologije i povijesti jezika. Stoga je, s razlogom, ocjenjujemo nepredrasudnim i neisključivim terminološkim instrumentarijem.

Iz cjeline Šicelova znanstvenog rada izdvajamo trajan i vrijednosno afirmativan stav prema kajkavskom (i čakavskom) kontekstu hrvatske književnosti kao “književnim jezicima koji su po svojim literarnim, umjetničkim dosezima i mogućnostima u potpunosti ravnopravni štokavskom književnom standardu”.

Šicelov terminološki odabir na primjeru književnopovijesne aktualizacije kajkavštine - koji se ne želi utjecati određenoj lingvističkoj disciplini /metodi – jamči aktualnost, upravo modernost, trajnu prihvatljivost njegove terminologije (kako u recentnim studijama i pregledima tako i onima pisanima prije četrdesetak godina). U prilog takvoj dosljednosti izdvojimo terminološke sintagme u vezi s kajkavštinom iz Šicelove studije “Dometi novije kajkavske lirike”, objavljene 1975., i kasnije u zborniku sa znanstvenih skupova u Krapini 1993. “Jezični i umjetnički izraz na kajkavskom tlu” (u sklopu Male biblioteke Ignac Kristijanović Kajkavskoga spravišća): “ponovno uvođenje kajkavštine kao književnog jezika ili jezika književnosti” (str. 52), “vraćanje jezičnom praižvoru, svom vlastitom, autohtonom jeziku, njegovo podizanje na razinu književnog jezika, na nivo jezika umjetnosti” (str. 49).

Za nas jesu od posebnoga značenja Šicelove terminološke odrednice umjetničke kajkavštine u kojima su “dijalekt” i “dijalektalna književnost”, uvjetni termini, s ponekom atribucijom ili barem dopuštanjem “takozvani” (kao, uostalom, prema Šicelu, i “tzv. starija i tzv. novija hrvatska književnost”). A ta je “tzv. dijalektalna književnost zaista popotpuno ravnopravna s književnošću pisanom na standardnom književnom jeziku” (*Dometi novije...*, 1975., str. 53).

Vođen estetskim pristupom, tumačenjem stilematске uporabe kajkavštine kad je o istinskoj i autohtonoj kajkavskoj (čakavskoj) književnoj umjetnini riječ, Šicelov se terminološki instrumentarij ne drži striktno dijalektološke ili jezično-povijesne terminologijske hijerarhije. Prednošću razlike kojom i u terminologijskom smislu nadopunjuje razine spomenutih jezikoslovnih disciplina (nastavljajući, zapravo, tamo gdje su one “stale”) – Šicel se približava jezičnom stajalištu samih književnih stvaralaca: prema kojem je autorski jezični izbor ujedno i autorski jezični standard.*

U tom smislu neizbježno se nameće usporedba s recentnom tezom (23 godine poslije Šicelove studije) prof. dr. sc. Josipa Silića u članku “Hrvatski standardni jezik i hrvatska narječja” (Kolo, 4, 1998., str. 425-430), prema kojemu “...je o čakavskim i kajkavskim pojavama u hrvatskome standardnom jeziku pogrešno govoriti kao o dijalektalnim pojavama, tj. dijalektizmima”, pa u skladu s tim, “ni hrvatsku književnost napisanu čakavskim i kajkavskim narječjem ne bi trebalo nazivati dijalektalnom književnošću”.

Uz sintagme terminološke suvremenosti i pouzdanosti veže se i spomenuta Šicelova teza o vraćanju “stvaralaca njima samima”, i to kajkavskim jezikom kao “vlastitom krvotoku”, iz koje pak teze, u metodološkom smislu, proizlazi interpretativna okrenutost djelu kao jezičnoj umjetnini, djelu sâmom – njegovu estetskom sloju.

Njegov terminološki izbor odgovara pretežitoj stilematскоj razini i interpretaciji književnoga djela – osobito Šicelovu metodološkom sustavu, prema kojemu – ***baš kao i jednom od njegovih književnopovijesnih prethodnika Branku Vodniku – filološka metoda nije bila dovoljna.***

Posebno valja naglasiti stvaralački i vrijednosno afirmativni stav Šicelov prema kajkavskom (i čakavskom) pjesništvu, i to maestralnim tumačenjem kvalitativnoga pomaka hrvatskoga pjesništva upravo i baš zbog kajkavskoga (i čakavskoga) jezičnog izbora: prvo, ***kao mogućnosti “novog i svježeg poetskog izražavanja”, ispunjenjem “praznine” (u doba moderne) nakon najznačajnijih pjesničkih ličnosti 19. i početkom 20. stoljeća - Kranjčevića, Vidrića, Matoša; drugo, kao konti-***

Vidi o tome, među ostalim u: B. Pažur: Terminološke odrednice umjetničke kajkavštine u književno-znanstvenom radu Miroslava Šicela - Kaj, XXXIX, Zagreb 5-6, 2006.

nuitetu kajkavske književnosti i jezika nakon Gajeve reforme: treće, kao originalnom integracijskom obliku približavanja literarnim procesima europske literature (na putu prema avangardizmu, među ostalim, i dalje “razbijanjem standardnog književnog jezika”).

Rezultati primjene estetskoga kriterija u vrednovanju hrvatske književnosti – nadređene književno funkcionalne stilematike – eksplicirani prije svega u Šicelovim povijesnim književnim pregledima i studijama – eklatantno se ogledaju u njegovim antologijskim pregledima (npr., kratke priče, književnog eseja...). Akademik Šicel pripada rijetkim autorima, ili je, zapravo, kad je o cjelokupnoj hrvatskoj književnoj dijakroniji riječ - ***jedini antologičar koji korpus hrvatske književnosti zahvaća u bogatstvu njena tronarječnoga tijeka.***

Ukratko - jezikoslovna terminologija u književno-znanstvenim djelima akademika Miroslava Šicela odzrcaljuje konstante njegova modernog, sustavnog i analitičnog koncepta vrednovanja hrvatske književnosti: prije svega, sagledavanjem jezičnoga statusa književnosti u estetskim nivelacijama, kao i sagledavanjem hrvatske beletristike u društvenom i atipičnom joj tijeku u europskom kontekstu; iznad svega, u verifikaciji tronarječne biti hrvatske književnosti kao bogatstva njenih književnih jezika.

Miroslav Šicel u Kajkavskom spravišću i časopisu Kaj

Izborom prof. dr. sc. Miroslava Šicela predsjednikom Kajkavskoga spravišća (27. svibnja 1994.), ta je kulturno-znanstvena udruga (nastala 1974. iz KUD-a “K. Š. Gjalski”, utemeljenog 1973.) - s 240-ak meritornih znanstvenika i umjetnika i barem deset trajnih programa godišnje na opsežnom hrvatskokajkavskom govornom području – dobila znanstvenika i uglednika najviše razine.

Jednakom ozbiljnošću svojih književnopovijesnih monografija - ne ostavljajući ništa slučaju, pogotovu ne improvizaciji – Miroslav Šicel prilazio je vođenju znanstvenih skupova i kolokvija o višestoljetnom kulturnom i povijesnom nasljeđu te suvremenosti hrvatskih kajkavskih krajeva – potvrđujući tako i ugrađenost programa Kajkavskoga spravišća u temelje nacionalne kulture. Rezultati s 20-ak takvih skupova (sve do prošle godine) – s pet dosad, npr., o stoljećima kulture i umjetnosti u Lepoglavi, s pet “krapinskih” o jezičnom i umjetničkom izrazu na kajkavskom tlu, o Antunu Mihanoviću i njegovom dobu, s okruglog stola u Glini u povodu uglazbljenja hrvatske himne, uz 200. obljetnicu rođenja bana Jelačića, uz 200 godina dječje (kajkavske) književnosti, o Galoviću, Domjaniću, Bartoliću,

S Tribine Kajkavskoga spravišča; akademik M. Šicel – u prvom planu (foto: D. Skok)

hrvatskom književnom putopisu 19. i 20. stoljeća... itd. – jesu jedinstveni zbornici u sklopu zasebnih biblioteka Kajkavskoga spravišča, ali i tematske cjeline unutar rubrika časopisa Kaj, u prilog dostojanstvu široke povijesne i kulturne podloge kajkavskog (materinskog) jezika.

Sedamnaest studija /eseja i isto toliko članaka (osvrta, prikaza) akademika Miroslava Šicela objavljenih u časopisu Kaj i zasebnim bibliotekama čine barem jednu *monografiju njegovih dosljednosti*. I to od pjesničkog i pripovjedačkog djela Ivana Kukuljevića Sakcinskog (Kaj br. 12, 1969.), preko analiza značaja i dometa ilirizma (br. 1/1985.), do pjesničkih pokušaja bana Josipa Jelačića (Kaj 6, 2001.) te analize *Istarskih puta* Franje Horvata Kiša (Kaj, 1-2, 2008.). Od prikaza Antologije hrvatskog pjesništva Istre 19. i 20. stoljeća autorice Mirjane Strčić (br. 2-3, 1991.), ili prozne knjige Ive Kalinskoga "Ono drugo more" (6, 2007.) te do članka o Joži Skoku, npr., kao nedovoljno zapaženom književnom analitičaru književnih djela na standardnom jeziku (1-2, 2008.).

U Šicelovu promišljanju svijeta i vrednovanju kulturnih nastojanja, bez obzira na opseg ili oblik djelovanja u Kajkavskom spravišću – bili to eseji, studije, predavanja, tribine, skupovi, sekcije, izložbe, radionički filološki sadržaji unutar

S predavljanja kaj & ča knjige "Manutekstura" iz biblioteke Kajkavskoga spravišča, DHK, 12. 03. 2007.; akademik Miroslav Šicel u prvom redu, u sredini, desno, do njega - sadašnji i prijašnji predsjednik Čakavskoga sabora – prof. dr. Slavko Krajcar i Aleksa Ladavac, te književnik Božidar Petrač (foto: Ivan Kutnjak)

programa *Jezičnica kajkaviana*, poticajni žanrovski književni natječaji u afirmaciji suvremene umjetničke kajkavštine (i čakavštine), programi *kaj & ča* kulturno-loškog povezivanja te povezivanja tronarječnim hrvatskim jezičnim temeljem u programu *Hrvatski književni putopis* (u sklopu Dana Franje Horvata Kiša), bili to svakodnevni dogovori – u tom radu akademika Šicela ništa nije bilo nebitno. Osobito onda kad se kajkavskim (i čakavskim) integritetom upisuje trajni trag u kulturnu povijest hrvatskoga bića! Pod Šicelovom pouzdanom rukom – iako nenametljivo - vjerujemo da je takav trag ostavilo i Kajkavsko spravišće.

Uredništvo /B. Pažur/